

NATALIJA GRGORINIĆ I OGNJEN RAĐEN

BLAGOSLOVLJENA

B L A G O S L O V L J E N A

č i t a j   b e s p l a t n o

srebrna digitalna retrospektiva

You&Mi

u m j e t n i č k o g   r a d a
Natalije Grgorinić i Ognjena Rađena

B L A G O S L O V L J E N A

NATALIJA GRGORINIĆ i OGNJEN RAĐEN

k o m o č
k o r u n a

BLAGOSLOVLJENA
NATALIJA GRGORINIĆ i OGNJEN RAĐEN

Copyright © Natalija Grgorinić i Ognjen Rađen, 2016.

*Sva prava pridržana. Svako korištenje, umnožavanje,
kopiranje i reproduciranje dopušteno je
samo uz izričit pisani pristanak autora.*

nakladnik

Komoč koruna, radionica teksta i slike
Vrčevan 32, 52204 Ližnjan
www.komockoruna.hr

Posebno zahvaljujemo Luisi Muraro što nam je dopustila da koristimo dijelove njezine knjige *Guglielma e Maifreda: Storia di un'eresia femminista* izvorno objavljene 1985. godine (Milano: La Tartaruga). Novo, elektroničko izdanje iz 2015. godine ljubazno su nam ustupile djelatnice milanske udruge Libreria delle donne. Uz citate iz ovog izdanja u tekstu su korišteni i ulomci iz *Svetog pisma Staroga i Novoga zavjeta* te *Biblije* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2008. i 1996.)

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu
Sveučilišne knjižnice u Puli
pod brojem 140717082.

ISBN 978-953-58001-2-5

Ovaj je sadržaj nastao u sklopu programa You&Mi - srebrna digitalna retrospektiva umjetničkog rada Natalije Grgorić i Ognjena Rađena zahvaljujući financijskoj potpori Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske ostvarenoj putem javnog poziva za programe digitalne prilagodbe i kreiranje novih kulturnih i edukativnih sadržaja u 2021. godini.

Kada čitamo knjige filozofa, kada nam u ruke dođu knjige svjetovne mudrosti... ako u njima nađemo štogod suvišnoga o kumirima, o ljubavi, o brizi za svjetovne stvari, to istružemo...

—*Sveti Jeronim*

Slušaš? Čuješ? Pričekaj. Evo. Evo, sad. Čuješ? I? Što kaže? Što čuješ? Ono što želiš čuti ili ono drugo, čega se možda pribojavaš? Oduvijek mi se činilo da se istina najbolje skriva na otvorenom; ako imaš tajnu za koju ne želiš da itko dozna, popni se na najbližu kuću i što god želiš skriti izvikuj s vrha krova. Ili još bolje: napiši knjigu. Glavni je problem s tajnama što nikada nisu u potpunosti skrivene, što tvoju tajnu uvijek ti sama znaš, a tajnu, da bi doista bila tajna, svi moraju zaboraviti. Stoga ima smisla, zar ne, najveću tajnu obznaniti svima i pričekati; pričekaj, nakon nekog vremena ljudi će početi zaboravljati, takva im je priroda, pažnju će im, prije ili kasnije, odvući nešto što još uvijek ne znaju, a tvoja će tajna nestati, potpuno, upiti se, kao voda u pijesak. Naravno, tebi samoj ona neće biti tajna, već stvar koju svi znaju, ali su je zaboravili, više ne znaju da je znaju, ali će njima i sama sebi ostati tajnovita. E, pa tako je i s ovim što ti želim reći. Gledam te. Već neko vrijeme. Čini mi se da si osoba koja ima onu neophodnu zericu strpljenja da sasluša stranca, čak i ako ono što se kotrlja iz njegovih usta u prvi mah i nema previše smisla. Odat ću ti tajnu... ne onu glavnu, već jednu nevezanu, ali razmjerno važnu: Stvari nemaju nužno smisla. Štoviše, ako ti je stalo do smisla, morat ćeš ga sama stvoriti. Doista. Hajde! Probaj. Možeš ti to. I moraš, ljubljena, trebaš, nema ti druge. Stvoriti. Stvaraj. Smisao. Sebi i meni, nama, u-smisli svijet, za

nas obje, za njih, za nas sve zajedno. Možda bi ti više odgovaralo da ti se obratim staromodnim poslasticama jezika punim ukrasa i svetosti, možda to očekuješ? Ili nešto manje pompozno, suvremeno, a opet dovoljno staromodno da ima određenu težinu, povijest, tradiciju, nešto što će omogućiti prepoznavanje. Kao, na primjer, pismo? Da te oslovim pismom koje ti je, na primjer, uputila osoba s kojom si nekada bila vrlo bliska, nešto se u međuvremenu dogodilo, nečijom pogreškom došlo je do razdora, razišle ste se, a sada ti se ona, nakon svog tog vremena javlja, traži kontakt, želi vezu, ponovno. Draga moja, nismo se čule, ima već, evo, sigurno... Što kažeš? Tako bi bilo dobro? Ili da te tek zamislim, obratim ti se u mislima, ne vodeći previše računa o tome čuješ li me ili ne? Ne polažem previše nade u telepatiju, ali, neka, evo me, artikuliram poruku, dovoljno jezgrovito, dovoljno jasno, nedvosmisleno, puštam je da lebdi, kao balon od sapunice, kažem ti: Draga moja, stvari stoje tako i tako, a ta moja objava dobije noge, izrastu joj krila i nekako, jednom, konačno, možda, tko zna, dođe do tebe. Ili, čekaj, ovo je još bolje: Najbolje bi bilo da zamislim da te je više, da vas je mnoštvo, da sam ja sama mnoštvo, da sve vi/svi vi što više nalikujete meni kako bismo se lakše razumjele, kako bismo iskoristile prednost zajedničkog jezika, zajedničkih sklonosti, sličnog smisla za humor, pa da vam krenem govoriti, kad god mi se prohtije; od vas toliko valjda će barem nekoliko biti u tome trenutku budno, dostupno. Krenem, čak ne moram paziti da bude od početka; jer ideja je da ja govorim, bez prestanka, a vi slušate, kad god vam se za to ukaže prilika. Ako moju pripovijest čujete u dovoljno navrata, valjda ćete biti u

stanju povezati konce, pohvatati nasumične fragmente i od moje tajne napraviti svoju. Dragi. Drage moje... Odrazi moji i ja vaša. Dragi moji odsjaji! I ja odsjaj vaših nutarnjih nagnuća. Čujete li me? Ja čujem. Slušate li? Ja slušam vas. Tebe. Ne čuješ me? Možda je tako i bolje. Možda ti se ne bi svidjelo ono što ti trebam reći, moram izreći, a meni je možda lakše to izreći ako znam, ako si umislim, ako si objasnim da nećete slušati sasvim pozorno, da ćete biti mislima odsutni, duhom rastrzani, možda će nam tako biti lakše - da se slušamo i ne čujemo.

Tko je ikada čuo da rijeka govori žuborom i klokotanjem vode, tko je ikada čuo da vjetar govori tisućama suhih jezika od lišća? Dijelovi smo si. Vi meni i ja vama. Svatko za sebe dio, a opet bez drugoga ni sami, ni cijeli, bez drugoga ni potpuno dijelovi. Izmišljate vi mene i ja vas. Jedni drugima autentična mašta. U prirodi je, u značaju dijela da je dio cjeline, da je dio po tome što su i drugi dijelovi dijelovi iste cjeline. Kakvi ste prema sebi, kakvi ste prema drugima, kakvi ste prema najmanjem dijelu mene, i ja sam takva prema vama, takva prema sebi. Postojiš. Postojim. Postojimo. Nije to mala stvar. Stvorile smo se. Jedna drugu. Jedni druge. Stvaramo, neprekidno. Postojimo. U mjeri u kojoj je naše postojanje nemoguće zanemariti, a opet svatko od nas, pojedinačan, izdvojen i spojen istovremeno. Svjesna si da je svo to postojanje veće, jače od tebe, čak i od mene, od nas, da su stvari, okolnosti, prilike, sudbina, da je sve to veće i jače, da sva ta kozmička skalamerija ravna vama i preko vas mnome i jedino što nam preostaje jest da se s tim nepatvorenim, teško shvatljivim i u sebi često kontradiktornim autoritetom pokušamo upustiti u

dijalog, da pokušate ostvariti komunikaciju, da pokušate postići pogodbu, da vjerom pokušate ublažiti uvjete svog pojedinačnog postojanja. Nije lako. Znam. Zato i želim s tobom, s vama, podijeliti tajnu. Slušaš? Slušate? Ono što želim, hoću, trebam reći, sasvim je jednostavno, toliko jednostavno da ćeš zasigurno biti razočarana. Svi vi. No, sjeti se, sjetite se, sjetite se što sam rekla o prirodi tajne, o prirodi istine. Nije lako, biti nemoćan. Nije lako ostvarivati moć ili dijeleći je s drugima ili na račun drugih, nije lako sam po sebi, pojedinačno, odvojen od drugih biti sasvim nemoćan i gledati, gledati kako se ruši. Ruši se. Sve se ruši. Cijeli taj tvoj, vaš, naš, moj svijet. Tek što ga s jednog kraja počneš graditi, tek što pomisliš da si ovladala tajnama i vještinama koje će kamen zadržati na kamenu, istoga se trena počne rušiti, kao što se voda ruši niz slap, kao što se litica odroni, kao što stabla padaju, sama od sebe, od vjetra, od vode, od vremena.

Ali ne boj se! Ne bojte se! Sve je to samo energija koja kola. Nije to ništa strašno. Svaka je zasebna jedinica postojanja podjednako nemoćna, sama, nesposobna, beznačajna, no ipak sadrži nešto što je čini snažnom, moćnom, najmoćnijom. Sadrži to zrnce, to poslanje, tu urgentnost, nagnuće, uvjetovanost, neizbježnost, tu programiranu iskru kojom je nemoguće ne izazvati požar, užgati se, izgarati. Tu smo. U samom središtu. Da, došle do onoga što je najvažnije, zajedno došle, do tajne. Jesi li spremna? Tajnu na sunce. Razodjeni. Raskrili. Izreci:

Voli! Voli više nego što voliš živjeti i živjet ćeš duže nego što ti puka zaljubljenost u život jamči. Voli i ne prestaj. Voli najrazličitijim, svim oblicima ljubavi. Voli, volite sve i svakoga, volite potpuno, neprestano, volite

stalno više. Pitaj za još! Voli sobom i drugima, voli preko svih granica. Voli neumjereno. I bez prestanka. Voli na počecima, na sredini, na krajevima i onda opet iznova. Voli. Jer što će vam ljubav, ako je ne tražite sada, uvijek, u sebi, u drugima, u svemu? Što će vam ljubav prema cjelini, prema sebi samima kao dijelovima te cjeline, ako ne ljubite svaki dio po kojemu ste i vi dio, po kojemu sam i ja cjelina? Samo je ljubav način na koji možeš biti više od onoga što jest, više od onoga što jesi, što jeste, jesmo; samo je ljubav način da od jednog, jedinog, usamljenog, budete dvoje, da budemo troje, nebrojeno, sve.

I? Što sad? Ne gledaj me tako. Znala sam. Nisam ja kriva ako ti se tajna postanja čini nedostatnom, ako ti zvuči banalno, potrošeno. Tu je. Takva kakva je. Oduvijek je bila tu. Istina posijana u svaku poru života, elementarnija od ugljika, starija od zaborava.

Vlak. Tračnice vitke kao prst zagrebu zelenilo uz nasip, s jedne strane sasvim nenamjeran nasad trske uhvaćen u bodljikavu žicu kupine, s druge strane šumarak javora, neprohodan, zabršljanjen, sav titrav od roja pčela, osa, muha i mušica što su ga opsjele, saveznički, sa svih strana, poput oblaka; uz nasip zelenilo... zagrebu kao prst vitke tračnice samo da otkriju, čim se okuka izravna, prazan poljubac željeznice i asfalta, plošan, površan, ovlaš udijeljen suh cjelov, bez brklje i bilo kakvih drugih osjećaja, tek Andrijin križ i ploča s imenom mjesta. I vlak. Skromna kompozicija, naizgled bez glave i repa, glava repu rep i rep glavi glava. Tren nakon što se potpuno zaustavi teško je uopće odrediti ide li tamo ili onamo, *potencijal express*, što samo naglašava da se radi o lokalnoj, prigradskoj liniji koja nikada nikamo zapravo i ne vodi, nikamo kamo bi bilo tko želio otputovati, jer ovim se vlakom, ovom se šarenim grafitima istetoviranom kišnom glistom nikamo ne putuje, tek se miče amo-tamo, od točke A do točke B i natrag. A ona ljudska bića kojima se stražnjice znoje na jednostavnim plastičnim sjedalima uopće nisu putnici, iako imitiraju putnike svojim dobro naučenim željezničkim ponašanjem, već djeca umorna od vašarskog vrtuljka na kojemu su ih zaboravili. I roditelji, i Bog, i političari.

Jedan jedini imitator putnika siđe na ovoj stanici: poguren muškarac na pragu četrdesetih, u smeđem odijelu,

razdrljene bijele košulje, bez kravate. Na njegovoj odjeći nabora je koliko i željezničkih pragova odavde do Pule. Lice, široko, plosnato, poput lopate, kao da se pokušava sakriti među ramenima, podjednako je izgužvano, obilježeno sitnim borama, uglavnom od vrste za koju kažu da potječe od smijeha, ali i trajnim podočnjacima kao tragovima od šalica čaja. Vrata vagona iz kojega je izašao konačno se zalupe, glasno i šuplje, kako jutrima treskaju pretrpani kontejneri za smeće kada ih kamion podigne i kažnjava, drma, drma, prije nego ih uz šištanje hidraulike pusti, ispražnjene, olakšane. Muškarac pričekava da mu se vlak ukloni s puta. U jednoj mu ruci plastična vrećica u bojama supermarketa, u drugoj aktovka, pretiła, otežala do te mjere da prijete istrgnuti mu ručku iz šake. Zato ruku s vrećicom podigne do visine ramena u mlak pozdrav nekome tko je ostao u vlaku. Na licu mu je teško razaznati što ga upravo u ovom trenutku ispunjava. Je li to strpljivost ili dosada? Pomirenost ili automatizirana, prerađena, pretkuhana volja. Nedostatak ili višak inteligencije? Pažnje? Interesa? Tek mu u očima tinja žeravica budnosti. Njegove oči čitaju. Čitaju sve. Čitaju stalno. Svako jutro i svako poslijepodne, na putu i povratku s posla on iznova pročita sve grafite na svom vlaku, socijalno svjesne i nesvjesne, ljubavnički pune nade i one beznadno blesaste, sve. Pročita i ime svog sela. I imena sela na putu do Pule. I natrag. Svaki tren svakoga dana on čita i baš kao što je netko zadubljen u knjigu nedostupan za svoju okolinu, tako je on zadubljen u sve što ga okružuje, i ujedno tom istom okruženju nedostupan. To je Andrej.

Kada se vlak otkotrlja u potrazi za sljedećom okukom, Andrej zakorači prema selu. Željezničko

stajalište stražnji je ulaz u mjesto koje se neodlučno skutnilo u blagoj kotlini između pruge i novoizgrađene glavne ceste na suprotnoj strani. Od cijelog su mjesta najuočljivije novije građevine, a naročito stado kamenih katnica od kojih svaka kao kakav Manneken Pis nadvisuje vlastiti bazen – one gravitiraju prema novoj cesti nedvosmisleno šaljući poruku vlaku da ga je vrijeme pregazilo. Bolje, pomisli Andrej, da te pregazi vrijeme, nego da te pregazi vlak. Put ga najprije vodi prema središtu sela koje jasno označava skromna crkva. Zvonik, napola oljušten tako da na mjestima fasada pokazuje najmanje tri boje, sivu, oker i zemljano crvenu, uporno upire u nebo, a stare hiže oko njega gledaju svoje delo, krovova nabijenih na oči, gdjejoja s trtojon punon sena kako kušinion na kega se trudno naslanja. Praščina. Nema pravog načina da joj objasni zašto želi pomoći Prpi oko te praščine. Nju će zanimati zašto, zašto bi... neće reći zašto bi jedan sveučilišni..., jer ona ne razmišlja tako, ali Prpa sigurno tako razmišlja, svatko tako razmišlja, ne, ona će reći... zašto bi on htio sudjelovati u praščini. Prpa ga to nije pitao. Previše je pristojan. Ili možda ipak nije toliko radoznao. Ali ona će htjeti znati. Jer će misliti da Andrej ne zna. Jer misli da je on i inače sklon preuzimati različite obaveze bez nekog naročitog razloga; obaveze, usluge, stvari za koje nikada nije pokazao bilo kakav interes, stvari za koje zapravo ne zna zašto ih želi raditi, stvari za koje ne zna želi li ih uopće raditi ili ih samo želi moći raditi. A Andrej i ne zna.

Pred prvim kućama stare jezgre on zamijeni vrećicu i aktovku u rukama pa skrene desno, puteljkom jedva širokim za jedno vozilo, uzbrdo. I? Što ti je Prpa rekao?

Nju uvijek zanima što Prpa ima reći jer tako dozna više o onome što Andrej želi reći. To je neka vrsta igre. Osjeti kako mu znoj curi unutarnjom stranom rukava odijela. To je neka vrsta igre koju igraju. Ona je kod kuće uglavnom cijeli dan. Andrej je taj koji odlazi u Pulu. No od cijelog radnog dana koji provedu odvojeno do povratka kući gotovo da ništa nije vrijedno pripovijedanja. A nema ništa gore nego kada se vratiš kući i nemaš o čemu pričati. Jer ona sigurno nema o čemu pričati i tih prvih sat, dva po povratku bili bi nepodnošljivo nemušti da nije Prpe. Da nije Prpe i onoga što je Prpa rekao, ili onoga što se Prpi dogodilo, ili onoga što Prpa misli o ovome ili onome. Još desetak metara i čini se da je zalutao, jer ovdje počinju prvi vinogradi i kapuzišta. Dan je tepa, jesenski, pun vlage ku sunce izvlači iz svega ča je još zeleno, a najviše iz busenja trave koje je sve do iza podneva čekalo to glavato sunčano čudo da ih konačno takne svojom prisvitlon milosti.

Povratak kući najbolji je dio dana. Ima nešto od manire nevjernog supruga u brižljivosti kojom Andrej prelazi preko detalja priče koju će joj ponuditi. Nevjera? Tko još ima vremena za to. Vremena ili energije. Vremena, energije ili poriva dovoljno jakog da se krpice kojekakvih lascivnih misli i primisli koje su porazbacane kroz sve one konzultacije sa studenticama, šetnje gradom ili stajanja u redovima samoposluga objedine u biljac nevjere. Ovdje i asfalt prestaje, nagrižen traktorskim gumama, a put se nastavlja uspinjati, ugažen, u obliku dviju zemljanih zmijsa. I Andrej nastavi. Ne, njegov je motiv da joj ponudi srž, sok svoga dana, jer je to jedini način da svu onu nataloženu piljevinastu pulpu ostavi iza sebe, vani, izvan kućnog praga. Ali zašto baš praščina, ona će pitati. Mora. Andrej u glavi

isprobava poantu svoje priče i nesvjestan da mu usnice oblikuju riječi. Zbog kredita.

Taman tren prije negoli bi netko pomislio da u aktovci nosi pogaženog jazavčara kojeg je odlučio pokopati duboko u šumi, stabla uz put se prorijede, a zatim i otvore poput zavjese. Na maloj čistini, usred spojenih dlanova od divlje crnike, preraslih ružičnjaka i povrtnjaka kojima je zagospodario korov, stoji skromna katnica. Sjeveroistočna strana fasade potamnijela je od kiše i sjene koju na nju gotovo prijeteći bacaju prva najbliža stabla. Jugozapadno pak lice kuće toliko je izbljedjelo od sunca da je sav pigment nestao iz zidova. Staromodne drvene rolete na prozorima na katu napola su spuštene, jedna od njih možda i trajno zaglavljena nakoso, što cijeloj kući daje razdražljiv, mamuran izgled. Ispred kuće, na šljunčanom otočiću, sunča se malen crveni Citroën koji na prvi pogled odaje dojam da se ugodnije osjeća na mjestu nego u vožnji. Da bi došao do ulaznih vrata, Andrej se mora provući između automobila i ružinog grma s kojega uz desetke narančastih šipkova visi i jedan jedini zakašnjeli razbarušeni cvijet. Andrej ga dotakne nosom i pomiriše jer zna da ona ne može proći kraj njega, a da svaki put ne učini isto, pa zazove:

„Junija!“

Ritual je sljedeći: najprije zastane u kupaonici i dobro opere ruke i lice. Radi to tvrdim starinskim sapunom koji se sporo pjeni, ali najbolje ispire sav teret dosadnih, nevažnih slika i emocija proživljenih u radnoj polovici dana. Od samog mirisa prošlog, od mirisa djetinjstva i bezbrižnosti, od hladne vode i grubog ručnika pranog bez omekšivača, Andrej postaje ponovno mlad; kora blata

prihvaćene životne zrelosti (prihvaćene po kazni, kad nema druge), utrnulosti, društvene korisnosti, poslovne učinkovitosti, građanske svrsishodnosti, runi se, mrvi, kvasi, moći, ispire, njegovo lice bridi svim svojim živcima, vraća mu se osjetljivost.

„Ej, smo dobro?“ Pitanje je zapravo panična molba za potvrđan odgovor jer nedostaje snage da bi se hvatalo u koštac s bilo čim izvan uobičajenoga. Junija se javi, odnekuda, iz svoje radne sobe možda, ručnik njezine riječi učini nerazgovjetnim, njezin sjetan, u svilu ulovljen glas, mekan je, tih, poluodsutan.

Sretnu se u predsoblju, u polumraku kojeg staklo ulaznih vrata uporno boja u žuto. Poljube se na brzinu, onkraj usnica, jedva okrznu.

Tako je to, godinama je tako. On godinama pokušava vratiti jezik u taj poljubac. Natrag. Ona nije zainteresirana. Kao što nije zainteresirana zagrliti ga, tek ga ovlaš potapše po ramenima. S obje ruke, kao da mu otire prašinu, perut, poravnava ga, neravnine mu izglučava, kao da ga priprema za nastup. Znak njezine pažnje prema njemu, znak koji ujedno naglašava razmak, odstojanje između njih dvoje. Potrebno je to tapšanje kada ljudi provode puno vremena zajedno, učtiv dodir da se na nenametljiv način pokaže kako sva ona krama usputnih dnevnih nervoza, otresitosti, grubosti nije prevagnula. Potrebno je to. I uobičajeno. Među poslovnim partnerima.

Samo što oni nisu poslovni partneri.

„Presvuci se.“

U spavaćoj ga sobi, tamo gdje ju je jutros i ostavio, čeka tamnoplava, iznošena trenirka (s pristojnim brojem

jedva vidljivih neoperivih mrlja). U trenu svučće košulju i hlače i cipele i odmah se osjeti lakši, kao da mu je u odjeću bila ušivena težina još jedne usporedne egzistencije u olovu, kao da je cijeli dan vukao težak, prljav teret na leđima, nešto kao otvrdlu vreću cementa od koje su mu dlanovi i prsti suhi, nadraženi, zgrčeni.

Blagovaonica. Raskuštrane sunčeve zrake što prebiru po zavjesama stvaraju dojam skromne, domaćinske bezvremenosti. Njezino se blijedo lice stapa s tom lelujavom igrom prozirnosti. Ali, čekaj. Nešto. Tek sada primijeti. Nešto u onom prometnom čvoru između obrva, očiju i nosa. Oštrih, odlučnih obrva, urokljivih očiju njegove vlastite štrigunke i autoritarnog nosa građanske aktivistice. Nešto u tom trzavom, migoljavom trokutu lepeće, kao krilima, otima se, divlja, ne da si mira. Uzbudena je. Vidi se to po načinu na koji kontrolira dah, ogleda se u ukočenosti ramena - kao da se sprema na skok, u more, u dubinu. Andreju je teško odgonetnuti. Ne viđa je često takvu, i prestrašenu (je li?) i smirenu, kao da je skrivena duboko u sebe dok istovremeno stoji potpuno izvan sebe i čvrsto se drži, sprječava samu sebe da ne vrisne, da ne poleti. Čekaj, je li je ikada vidio takvu?

„Što ti je s licem?“

„Kako to misliš?“

„Kao da si... Nisi stavila šminku?“ Zna da je to suvišno pitanje jer ona ne koristi kozmetiku. Priznaje samo prirodno. Sve prirodno. Bez konzervansa i umjetnih boja, bez televizije, bez čipsa, bez ičega što bi nakon opuštenog vikenda moglo izazvati grižnju savjesti u ponedjeljak, zato pojasni: „Nekako, ne znam... svijetliš.“

Zamalo mu izleti da izgleda neobično veselo. Junija nije osoba koja se lako uzbuđuje, a još je se manje može opisati veselom, ili čak razdraganom. Ipak, na tren mu se učini da je upravo takva.

„Jedi.“

U tišini grabi žlicom juhu. Jede polako. Blago skuhanu zelenilo, zdravo, sve zdravo, kako to ona voli. Zapravo nije gladan. Više da udovolji i da ne uvrijedi. Čim struganje po tanjuru uspori, ona ga ponovno nutka:

„Jedi.“

„Jedem, evo, jedem... Juna, šta je?“ Zalogaji jednostavno ne prolaze cijelim putem, do kraja, do želuca jer se ovaj stišće od nervoze, od iščekivanja.

„Sve je u redu. Jedi.“

Ima u njoj te čežnje za gorštačkim načinom komuniciranja, jedi, obriši nos, donesi drva, zaori brazdu. Život na selu kod nje kao da inspirira manire velike matrone koja kuha, sprema, rastrošno dijeli debele zaušnice ako nisi ispraznio tanjur do kraja, možda si prigovorio dok stariji naređuju ili, nedajbože, zakasnio na nedjeljnu misu. Nikada se on neće skroz priviknuti na taj minijturni svijet naredbi i uzusa, nije dovoljno muškarac da bi bio mužjak sa sela, nije dovoljno njihov, ničiji u stvari, da bi prihvatio diktat tradicije bilo čije pa bila to i ona urbane neprilagođenosti iz koje je potekao i koja ga svako toliko zažulja u svakodnevici. Ali bi zato ona bila dobar mužjak, zemlja u žilama, sol u pogledu, gruba nježnost, nosi ona to ruralno u sebi kao čežnju, neko zapretno predsjećanje, kao predanost.

Glavna razlika između June i Andreja jest u granulaciji uspomena koje su zajedno stvorili. Njezine uspomene čiste

su kao nuler, fine kao štaubšećer, kao škrob, i sasvim ih je lako umiješati u sadašnjicu, ne strše, ne bodu, ne iskaču, već tvore čvrst temelj ovoga ovdje i ovoga sad. Juna ne žali. Juna ne želi ono što je prošlo. Ono što je prošlo uvijek je tu, sada, ali u mješavini vemena, u mješavini slika, slika stvorenih i slika koje se tek stvaraju. To istovremeno znači da Juna, za razliku od Andreja, ne zaboravlja, nikada, ništa, izravna veza sa svakim trenutkom njezinog života uvijek je tu, nadohvat misli, nikada izgubljena, nikada nedostupna. On je pak svoj dio uspomena, svoju polovicu oslikanog stakla stavio u jutenu vreću i izmlatio čekićem. Veći je dio dobrano smrvio, no onaj dio oštih krhotina koji je preostao iskače, neprestano, svakodnevno, neočekivano, nepovezano se zabada u tkanje trenutka, dere ga, bode, svaki djelić slike minijaturna je slika kroz koju se sadašnjost lomi, iskrivljuje.

Primjera radi: Voze se, uzbrdo, s lijeve strane je zid velikog gradskog groblja i stabla, sigurno stoljetna, hladovina, neprobojna, s desne strane niz kuća, neke novije, na vrhu uspona znak „stop“, lijevo je glavni ulaz groblja na kojemu je pokopan prvi milijarder, prvi igdje, prvi ikada, kroz otvorene prozore automobila ulazi sparina. Ako se nastavi ravno, glavnim smjerom, nakon nekoliko desetaka raskršća može se potpuno izaći iz grada, ravno, ravno u ništa, u polja iz kojih silosi strše kao bočice dezodoransa na kupaonskoj polici motelske sobe. Širina, nedovršena širina, nedovršenost, prostranost prostranstva, to je ono što su ostavili, trampili za slijepouličnu, konačnu, završenu dovršenost kraja. Jer teško se, nemoguće se oteti dojmu da je kraj, da je kraj započeo, onoga trenutka kada se shvati da se određeno

mjesto stanovanja više nikada neće napustiti, da je to tu, gde jesi, isto ono to, ovdje, gdje ćeš ostati, baš kao da su te već pokopali. Ima i treći smjer, desno, no taj vodi natrag u grad, istina, ponešto neizravno, okolo kere pa na mala vrata, ali i taj, na kraju, vodi kraju, kao i onaj lijevi.

Andrejeva napetost ima izravan uzrok u Juninoj napetosti, ali dok ju je ranije, prije nego što je on došao kući mogla kontrolirati, sada njegova napetost vuče njezinu, zateže je kao vijak violinsku žicu, a titranje te žice proizvodi sve neugodnije i neugodnije vibracije, prodoran, oštar, neugodan zvuk.

Primjera radi: Večer je u sedamnaestoj godini prije ove, davno prije, prije svega, Juna počinje osjećati težinu, težinu koja se više ne može povezati s veličinom njezinog trbuha; znaju, vrijeme je, ne paničare, ne zapravo, ali kao da paničare, sjede u polumraku, broje sekunde razmaka, broje sekunde trajanja; vide, kroz prozor, vani počinje padati snijeg. Ništa nije usporedivo s olakšanjem da si odgovorna za samo polovicu pamćenja, da si odgovoran za samo polovicu uspomena, i nije čak bitno o kojoj se polovici radi, događaji se, slike se ne moraju nužno dijeliti ravno po sredini, koliko god da zapadne u tvoju polovicu doživljaja sasvim je dovoljno.

Konačno se usudi.

Konačno se u njoj ravnoteža promijeni, nešto se nagne, odlomi, odluka, kao gromada na rubu provalije koja svojom glomaznošću pritišće onu crtu neodlučnosti, sad će, na, ili ipak neće, ostati na mjestu ili se strovaliti. Predugo je trajala nedoumica. Sada je gotovo. Sada se usudi. Kao voda, puno vode, kada probije beton brane:

„Vidjela sam.“

Andrej shvati da ima dopuštenje odlijepiti pogled od tanjura.

„Što si vidjela?“

„Mislim da sam vidjela.“

„Što?“

Primjera radi: Večer je, zapravo već noć, gledaju pod odignut poklopac motora automobila, kao da će im stroj sam reći što mu je, on brine kako će pozvati taksi, brine kako će prebaciti automobil do servisa, zašto se stvari kvare upravo onda kada ih se nema snage popravljati.

Sve što je Andrej ikada htio napraviti, Juna je mogla bolje. Većinu onoga što je Andrej ikada htio napraviti, Juna nije htjela. S vremenom bi i Andrejeva želja za mnogim stvarima izblijedjela, dakle ne bi nužno sasvim nestala, i dalje bi bila tu negdje, pohranjena, kao fotokopija, ali se s vremenom sve manje novih želja javljalo, a i one koje bi se pojavile dolazile bi izravno u obliku fotokopije, spremne da ih se isti tren kada stignu stavi u arhiv. S druge strane, Juna je i dalje mogla, bolje nego Andrej, sve što bi poželjela, sve što bi i on mogao poželjeti, ali je malo-pomalo počela željeti stvari koje on nije želio.

„Ne što, nego koga.“

„Koga?“ Andrej ne gubi živce. Očito joj treba ovo gurkanje. Juna obično nema problema s izricanjem svojih želja, stavova, frustracija. A izbacivanje ovog posljednjeg često je doživljavao kao spektakl od kojega bi najradije pobjegao u postelju i pokrio se po glavi. Iako se čini da se trenutno barem toga ne mora pribojavati, njezino lice odaje titraje mukom

zatomljene, nepotpuno zatomljene unezvjerenosti. Ovaj put je ozbiljno.

Primjera radi: Ponovno se sele, unajmili su kamionet; umjesto da ga parkiraju na cesti, pokušavaju ga provući preuskim prilazom iza kuće, kamionet zapne, otkine komad oplata, komad oplata kuće, ništa se ne vidi, ni na kamionu, ni na kući, samo malo čudno visi, oplata, neće nikome reći.

„Majku Božju!“

Čim to izgovori Juna osjeti olakšanje. Ili barem pola olakšanja. Osmjehne se i zapne u tom osmijehu na pola puta, ni naprijed ni natrag. Andreju je u ustima gutljaj, zalogaj nečega. Ili zapravo nije, tek intenzivan dojam da mu se između zuba i jezika zaglavio komad nečeg tvrdog, nezgrapnog, neizgrizljivog pa sad grebe po nepcu, guli kožu i žari; kao kad se garažna vrata zablokiraju. Ni naprijed ni natrag. Pokuša progutati. Ne ide. Nakašlje se:

„Naravno da jesi. Bilo je samo pitanje vremena.“

Ako bi mogli birati, Juna i Andrej izabrali bi potpuno drugačije povijesne periode u kojima bi živjeli, potpuno drugačije prostore. Ona bi, tko zna što bi ona zapravo, jer ona ne voli igre tog tipa, pitala bi može li izabrati budućnost, ali nitko ne može jamčiti da će budućnost biti naprednija, razumnija, otvorenija, slobodnija, jer svijet se ne kreće u smjeru slobode, već više u smjeru mnoštva sitnih, svilenih nesloboda koje će se kupovati u šarenim pakiranjima, ipak, Juna želi vjerovati, Juna vjeruje da će ta buduća povijest biti svjetlija i želi sudjelovati u promjenama koje su nužne da bi njihova budućnost bila barem nečija ako ne već njihova svijetla povijest. Za razliku od nje, Andrej ne komplicira;

bez previše razmišljanja on bi izabrao drugu polovicu pedesetih godina prošlog stoljeća, hladnoratovske Sjedinjene Države, period kada je možda po prvi put u povijesti, možda jedini put u povijesti dostignuta razina materijalnog obilja u okrilju kojega se mogla roditi bilo koja ideja, razina blagostanja i naivnosti koji su čovječanstvo mogli okrenuti u bilo kojem smjeru, uvis, prema zvijezdama, i zakratko jesu, ali, nažalost, ne sa spoznajom da se dohvatiti zvijezde može samo zajednički, dok svak' za sebe možemo dohvatiti tek... Mjesec. Naravno, Juna bi mu spočitala da pedesete nisu bile baš sjajne godine za žene, Amerikance bilo koje boje kože osim bijele, za homoseksualce, komuniste, baš kao ni za stanovnike zemalja Trećeg svijeta. Ali to je bilo vrijeme kada je svijet mogao odlučiti da više nikada nigdje neće biti rata. Misliš nakon prvog rata u Indokini? Ili nakon rata u Koreji? Nakon kubanske revolucije? Ratova u Laosu, Alžiru, Sudanu? Rata u Vijetnamu? Dobro, da, ali to, to je bio zadnji trenutak u povijesti kada je naivnost igrala bilo kakvu ulogu u društvu. A šezdesete i sedamdesete? Djeca cvijeća? Ne, ne, njihova je naivnost bila dio subkulture, u pedesetima je naivnost još uvijek bila dominantan pogled na svijet, u pedesetima je sve bilo moguće... Ako bi morali birati, Juna i Andrej sigurno ne bi izabrali istu točku u vlastitom zajedničkom životu u koju bi se vratili. Juni bi bilo dovoljno premotati film samo nekoliko godina unatrag, do trenutka kada su se tek doselili ovamo. Ona ne želi mijenjati njihovo trenutno okruženje, ali bi voljela da ga može stalno iznova vidjeti prvi put, da može neprestano otkrivati ono što je već otkrila, ono malo što se ovdje moglo otkriti, da joj je

mjesto u kojemu žive zauvijek novo, svježe, da ga nikada ne poželi mijenjati, da ga se nikada ne zasiti. Andrej ne mora čak ni zatvoriti oči da vidi. U prizemlju zgrade je videoteka. Preko puta zgrade je pizzeria. S druge strane parkirališta je samoposluga. Automobil je na parkiralištu. Jedan u nizu snježnih brežuljaka. Ne znaju točno koji. Akumulator su izvadili i odnijeli u stan. Sada je ispod stola. Tjedan dana kasnije njihov će automobil biti lako pronaći. Bit će jedini preostali snježni brežuljak na parkiralištu. Primjera radi.

„Kako to misliš?“

„Previše radiš.“

„Previše?“

„Radiš na tome.“

„Na čemu?“ Juna ga gleda. Ne razumije.

„Pa na tome. Na njoj.“ Andrej oba dlana otvori prema gore. „I na onoj. Ženi koja je umislila.“

„Nije Guglielma ništa umislila. Drugi su rekli da je ona oličen je Duha Svetoga.“

„Onda ona druga?“

„Maifreda? Maifreda je... To nema veze s ovim.“

„Kako nema?“

Junina radna soba je vjerojatno najveća prostorija u cijeloj kući, veća čak i od dnevnog boravka. Tko god da je određivao raspored i veličinu prostorija, nikada nije planirao da ta soba služi za rad. Kada su kupili kuću to je bila glavna spavaća soba, no Juna je to odmah promijenila. Konačno, što se još radi u spavaćoj sobi, osim što se u njoj spava? A za to je dovoljno da je soba taman toliko velika da u nju stane krevet. Nešto kao kripta, komentirao je Andrej, ali se povinovao njezinim

željama. Tako je njihova nova spavaća soba postala nekakva bivša ostava s previsoko postavljenim kiklopskim prozorčićem, prostor s kojim arhitekt nije znao što bi učinio, neprivlačna izba koja se dijelom nalazila pod stepeništem što vodi u potkrovlje ili ukratko – kripta. Junina radna soba ujedno je i Andrejeva radna soba, ali je Andrej toliko rijetko koristi da njegov stolić s jednom jedinom ladičicom izgleda kao dio sudnice namijenjen službenom zapisničaru; no zato Junin stol zauzima središnji dio, odmah pod velikim prozorom koji gleda u vrt. S obje strane tog staromodnog uredskog čudovišta po kojemu bi se bez straha od oštećenja moglo lupati i mòmcom, a ne samo drvenim batom, stoje prenatrpene police što vise poput planinskih litica s kojih se prijeteći slijeva bujica knjiga, bilježnica, poluzgužvanih listova papira i prašine. Juna već neuobičajeno dugo radi na prijevodu *Guglielme i Maifrede*, povijesno-teorijskog djela iz sredine osamdesetih dvadesetog stoljeća, koje potpisuje Luisa Muraro, talijanska filozofkinja i spisateljica. Muraro istražuje srednjovjekovne feministice koje su zbog svoje vizije o ravnopravnosti spolova u Crkvi završile na lomači. *E come tale nella Casa di Biassono essa predicava, insegnava e amministrava sacramenti*. Vilhemina, svetica, ženski Krist. Maifreda njezin Petar, časna sestra i papesa koja je predvodila mise i dijelila hostije, svećenica već onda, sram je bilo. Bio je tu i jedan muškarac, Andrea Saramite, koji je zajedno s Maifredom vjerovao da je Vilhemina odnosno Guglielma oživotvorenje Duha Svetoga. Jesu li ih optužili za putenost, strasti? Naravno, spominjale su se i orgije u katakombama. Kako bi se zamaglila istina, da je Krist i žena. To je knjiga na kojoj Juna radi, s guštom.

Ide. Jezik je tečan i ne zapinje. Zanimljivo, pomalo nostalglično štivo. Zastane često na nekoj misli, zaustavi se, i to je ponese u nebrojene rukavce vlastitih snatrenja. Taj gubitak vremena i ritma prevođenja opravdava neophodnim istraživanjem povijesnog konteksta priče. Fascinira je feminizam autorice koja s vjerom i vjerskim nije htjela imati nikakva posla kako bi upravo vjeru otkrila kao prostor borbe, kao novu granicu preko koje se mora i treba. U tu svrhu, Junina se ionako pretrpana radna soba pretvorila u epicentar eksplozije nabožne *mrmalje*. U samom središtu, na piramidi od Adorna, Althaus-Reid, Bataillea, Bahtina, Biblije, Benjamina, Barthesa i Bartha, Cixous, Daly, Derrida, Dawkinsa, De Sadea, Delbrel, Deleuzea i Guattarija, Gorkog, Gutierrez, od Fisha, Foucaulta, Freira, Isera, Isherwood, Kurana, Lagerloef, Laurentina, Lukacs, Morina, Moltmanna, od Patrice Christ, Radford Ruether, Rortyja, Saida, Soelle, Sonntag, Stone, Talmuda, Tereze Avilske i one od djeteta Isusa (plus dnevnici Kowalske), Vattima, Volfa, Williamsa uzdiže se dvadeset centimetara visok gipsani kipić Gospe Međugorske. Njegove jarke boje gotovo da zrače, a dojam pojačavaju katolički kalendar, svetačke sličice koje služe kao označivači stranica i svijeće koje su se istopile po tanjurićima različitih veličina i uzoraka. Glineni Bude u raznoraznim pozama i inkarnacijama iskrsavaju u neočekivanim zakutcima, keramička *maneki-neko* mačka s ruba opasno visoke vitrine šapicom u kuću poziva sreću i blagostanje, a ikona svetog Jovana Krstitelja, umjesto uobičajenim kažiprstom i palcem, spojenim prstenjakom i palcem poručuje da je sve ok. Križ s raspetim Isusom, križ koji su, *nota bene*, zatekli u kući, križ s kojim su prijašnji

vlasnici iz nekog razloga raskrstili, a koji je Juna Andreju zabranila skinuti, taj isti križ je tijekom proteklih mjeseci procvjetao s najmanje desetak krunica, brojanica, tespiha od jantara i *japa mala* od sjemenki rudrakshe, zbog kojih Isus izgleda kao da se vratio s godišnjeg odmora na Havajima. U kuhinji je hladnjak optočen magnetiziranim sličicama, Majka Božja Bistrička pravi društvo Majci Božjoj Lurdskej, a na hladnjaku, između limenke s kavom i staklenke sa šećerom, koči se uspomena s hodočašća u Fatimu, malo zvonice s likom Majke Božje, dar jedne od njezinih prijateljica iz crkve. Cijela unutrašnjost kuće zapravo vjerno odražava šaroliku zapetljanost Juninih preokupacija i previranja, ne ostavljajući ni trunku sumnje tko ovdje najviše boravi. Svaka knjiga, svaka slika, svaki predmet predstavlja najmanje jednu misao koja je samo naizgled u opreci s onom drugom, jer ovdje se, u Juninoj kući, u Juninoj glavi, misli, riječi, molitve i bogovi ne bore, ne ratuju, ne tuku se, već žive uglavnom u mirnom, tek ponekad usplahirenom suživotu, tažeći, čas jedan, čas drugi, na časak barem, Juninu žeđ za duhovnom raznolikošću.

Budući da ga redovito izvještava o napredovanju svoga rada, o novim spoznajama do kojih dolazi, budući da je taj rad melem za njezine vlastite religiozne komplekse, budući da on ne zna talijanski i sam ne može pročitati knjigu, budući da voli uranjati u njezine teorije, budući da voli njezina znanja pomalo krasti i koristiti u svojim predavanjima kada kakvom heretičkom teorijom pokušava razbuditi uspavane, paperjem ispunjene glave svojih studenata, budući da je voli slušati i s njom dijeliti, sve se ovo samo nastavlja na njihove prijašnje razgovore, zar ne?

„Ja sam je vidjela, mislim da sam je vidjela, razumiješ, ja.“

„I ja sam je vidio, i vidim je, svaki dan, više puta, nekako ju je teško izbjeći.“ Andrej zakoluta očima u pokušaju da pogledom obuhvati sva lica kojima je Bogorodica sjala po ovoj sobi, po njihovom domu. Ali jedino što otkrije jest da ih je u stvari s vremenom prestao primjećivati – dok je prvo vrijeme osjećao potrebu da svaki novi artefakt poprati ciničnim komentarom, sada mu sve te figurice i sličice djeluju poput igračaka koje je zaigrano, šlampavo dijete posijalo očekujući da će ih roditelji pospremiti.

„Ne, ja sam je stvarno vidjela.“

„Malo prije si rekla da misliš da si je vidjela.“

„Mislim, dakle jesam. Andrej, ovo je ozbiljno.“

Što je ozbiljno? Juna je oduvijek imala sasvim drugačije poimanje ozbiljnog i neozbiljnog. Često bi se činilo da planira kakvu subverzivnu psinu iako bi iza njezinih planova stajale najiskrenije namjere i sasvim prostodušna znatiželja. Kao ono, jednom, davno... „Tko je Candida Royale?“ Bilo je to jedino pitanje koje je Vesna uspjela ubaciti u Junino polusatno izlaganje o ideji za seminarski rad. To je ime koje istovremeno podsjeća na gljivičnu infekciju i na hranu za pse neprestano stršalo iz Juninih nepovezanih rečenica što su prštale entuzijazmom koji je daleko nadilazio uobičajenu štrebersku posvećenost ili opsjednutost, ali i sitnim, igličastim neprimjerenostima i neumjesnostima od kojih su Vesnini obrazi bridjeli crvenilom, a šake joj se i bedra, i mimo kontrole njezine svijesti ili volje, sve tješnje i tješnje stiskali. Samo joj je sebi izgledala poput morskog pužića

kojeg pribadačom čeprkaju van iz kućice, već skuhanog. Ali nelagoda, iako umiješana u svaki od osjećaja od kojih joj je od glave do pete istovremeno trnulo tijelo, nije prevladavala, tek se provlačila, jedva primjetna, i kao ponornica potkopavala nešto sasvim drugačije, nešto toplo, zemljano, nešto iz čega bi lako moglo niknuti nešto drugo, nešto novo i neočekivano. Kada ju je Juna pozvala na kavu činila se neodlučnom – daleko od toga da bi bilo naročito neprimjereno da se profesorica i studentica susretnu u kafiću radi konzultacija – no samo mjesto koje je Juna izabrala, slučajno ili namjerno, izazivalo je u njoj zazor budući da se nalazilo izvan prstena koji su nastavali djelatnici sveučilišta, profesori, administrativci, studentarija, u zoni gdje je prevladavala klijentela mužjački naklonjena sportskim programima, pivu i glasnom zurenju u ženske noge. Ali Vesni je odmah bilo jasno da ova mala nije obična studentica – i sama je često, baš kao i njezini kolege, u rijetkim naletima profesionalnog ponosa snatrla o mladim bićima s kojima bi se mogla ostvariti prava veza, komunikacija iz koje bi se izrodilo nešto važno, nešto revolucionarno, no posvećenost promjeni i kreiranju radikalnih ideja bila je i u Vesninom slučaju tek deklarativna, pa bi revolucija ostala samo jedna od onih stavki u planu kolegija koju se tijekom semestra nikada ne bi stiglo obraditi – možda baš zato, što Juna nije bila obična, zato što Vesna obično ne bi imala vremena i energije za manje obične studente, možda baš zato Vesna je odlučila prepustiti joj se, barem nakratko, da vidi kamo je to može odvesti, potajno se nadajući da je može odvesti izvan uobičajenog toka u koji joj se život slio, potajno se nadajući da će dobiti potvrdu

kako je neobično tek druga vrsta običnog, kako je sve u redu čak i kada joj se čini da nešto nije u redu, da je promjena ne samo nepotrebna, već i štetna.

Juna je bila opširna. Namjerno. Uživala je u svakoj rečenici koju je razvlačila do granice pucanja kao što djeca rade sa žvakaćim gumama namotavajući kroz zube izvučene niti oko prsta. Uživala je koristiti fraze „izbjegavanje apostrofiranja penetracije“ ili „detroniranje ideologije ejakulata“ pri tome vodeći naročitu pažnju o učinku koji je svaka od njih imala na Vesnu. Da je mogla, mjerila bi širenje zjenica, nosnica, rastvaranje usnica, njihovu relativnu vlažnost ili suhoću, ubrzavanje bila, disanja, znojenje, ponašanje dlačica na potiljku i podlakticama, nesvjesne pokrete ruku:

„Uspjela sam na DVD-u pronaći samo dva filma, no i iz njih se vidi da Candida ne odstupa od modela omnibusa koji je gotovo sveprisutan u pornićima. Naročito mi se svidio “Urban Heat” koji definitivno pokazuje autoričine umjetničke ambicije, no u njemu gotovo da nema književnih referenci. Zanimljivo, svaka od priča svojevrsan je glazbeni spot, Candida čak izvodi jednu od pjesama, pa ću možda pronaći nešto u tekstovima. S druge strane, tu su “Tri kćerke”, sigurna sam da je u njima dovoljno Čehova da opravda izbor glavnog izvora...“ Juna je na ideju za rad došla u razgovoru s Milkom, kolegom s godine, goblinski žgoljavim nervčikom koji je među kolegicama karikaturalno stršao, baš kao Crumb među svojim voluminoznim Venerama. Njegova je teza bila da su svi veliki pisci nedojeban konzervativci, a sva klasična djela ili kastrirana ili impotentna, svejedno je, u svakom slučaju riječ je o

tekstovima koji čitatelja nisu sposobni odvesti „do kraja“. Zbog toga je i ona standardna definicija po kojoj tekst prelazi u pornografiju ukoliko čitatelja napne ili čitateljicu navlaži, jer pravo umjetničko djelo ne smije imati utjecaja na tijelo publike. Po pitanju spolnosti umjetnost se mora sustezati kako bi njezin iscjedak, njezino sjeme bilo isključivo intelektualno. Juna je s druge strane zagovarala ideju da je moguć spoj umjetnosti i pornografije, da jedno nije nadomjestak za drugo. Bila je sigurna da će netko, negdje, jednom sigurno napraviti adaptaciju “Gospođe Bovary” u kojoj će spolni čin, šarlovski dosadan i predvidljiv ili rodolfovski vatrometan, igrati ulogu koja mu pripada. Tko zna, možda je već netko nešto slično i napravio. Možda negdje postoji rola filma u kojemu se Ana i Vronski združuju u pravom putenom klinču, a znoj, sluz i sperma miješaju s očajem i osjećajem bezizlaznosti. Zapravo Juna je bila sigurna da je netko, negdje već napravio nešto slično. Milko ju je napola podrugljivo, napola znatiželjno ponukao da potraži to nešto.

Čak i prije nego je otkrila Candidu i *Femme Productions*, Juna je odlučila da će rezultat njezinog istraživanja postati završni rad Vesninog seminarara. Zato je sada, izlažući joj detalje tog potencijalno vrlo nesuvislog rada, nastojala preduhitriti svaku primjedbu koju bi Vesna mogla imati. Konačno, predložena tema nema izravne veze sa suvremenom književnom teorijom, no nije li smisao kolegija da osposobi studente da teoriju uspješno primjene na bilo koji tekst, bez obzira radilo se o kanonskom djelu ili etiketi s tegle kiselih krastavaca. Stoga: književnost kao podloga pornografskog filma, zašto ne? Juna je vjerovala ne samo u sinkretizam svih

umjetničkih formi, već i u sveprisutnost umjetničkog u svekolikom ljudskom djelovanju, stoga ju je golicala ideja da se u jednoj prezrenoj kategoriji može naći dovoljno platonističke zlatne prašine. Štoviše, smatrala je da pornografija koju pišu, režiraju i produciraju žene nužno ima jasnu ideološku potku koja potire komercijalnu stranu žanra; da je ženstvena, blaga, nevina, gotovo naivna strana Candidinog pristupa snimanju pornofilmova subverzivnija od koketiranja s ilegalnim, čemu je sklon pornografski mainstream, jer dok su muški autori u lovu na maloljetnice nastojali proširiti okvire dopuštenoga i time tržištu dati više maha, Candida je emancipirajući ženu kao subjekt, aktericu, autoricu potkopavala eksploatatorski aspekt mizogene pornografije vraćajući natrag u sferu intimnog, a time i neutrživog, ono što je profita radi odande istrgnuto.

Bez sumnje, seminarski je rad bio tek izlika da Vesnu otme i zadrži za sebe, barem pola sata, trideset minuta tijekom kojih bi pokušala... Što? Ni sama nije imala jasnu predodžbu, no htjela joj se približiti, ući unutar onog osobnog prostora u kojemu bi osjetila njezin dah, miris njezine kose, unutar kojega bi dobila priliku osvojiti je, pravilima i Vesni samoj unatoč, jer koliko god da je bila zanesena, Juni nije iz vida izmicalo da na Vesninim poput ruže rascvalim usnama titra i jedno drugo, pogubno pitanje: „A zašto se ne pokušate s time pozabaviti kod kolege Krunića na Uvodu u filmologiju?“

Prvi je put ugledala Vesnu na hodniku fakulteta. Uhvatila je njezino lice tek krajičkom oka, ali je to bilo dovoljno da se okrene prema njoj, privučena čistim tjelesnim magnetizmom i, umjesto da nastavi dalje, na

gornji kat, kamo je i trebala, zaputi se prema njoj. Činilo joj se kao da je ona, Juna, vremenska putnica koja je slučajno naletjela na stariju sebe – bio je to fatalan susret nakon kojega svijet ili više nikada neće biti isti ili ga više neće biti. Istini za volju, Vesna nije ni u čemu nalikovala Juni. Njezino je lice bilo okruglo. Junino je duguljasto. Njezina su ramena poput Giocondinih, Junina su poput ramena Marlene Ottey. Njezini bokovi su vilendorfski, a Junini botičelijevski. No kada je Juna zamišljala stariju sebe, laskalo joj je zamišljati ženu poput Vesne, ženu koja će u četrdesetima, šezdesetima, osamdesetima biti oličenje jasne, vedre mladosti i izvor tihe, ali neiscrpne energije što će u patrijarhalnim institucijama vrtati rupe od kojih će se sustav konačno jednoga dana i urušiti. Jedva je odoljela nápasti da Vesnu ne obujmi rukama, ondje, na hodniku, ispred vrata sobe F326 i ne poljubi je poljupcem koji bi trajao tisuću godina, ili cijelu vječnost, ili onoliko dugo koliko je prostoru potrebno da se presavije u točno toj točki, na tom istom mjestu.

Jer ljudi vole da ih se voli. Ljudi vole da ih se dodiruje. Juna je voljela da je dodiruju i jedini način da izmami dodire ili da ih uzvrati bilo je da dodiruje ljude. Štoviše, kada bi dodirnula nekoga, makar i ovlaš, blagajnicu dok joj vraća novac, kolegu u klupi, koljenom ili laktom, kada bi pred rastanak grlila majku ili se rukovala s novim poznanikom, Juna je imala dojam da dodirujući tu jednu poznatu ili nepoznatu osobu dodiruje cijeli svijet, dodiruje jedno tijelo ili pak bilo koje, točno određeno, o kojemu je u tom trenutku maštala. Zato je, dok je Vesni odgovarala na njezino pitanje, dok je s njom dijelila nasumično počupan korov informacija koje je

pronašla o Candidi, nabrajala naslove filmova, preko stola polako, ali odlučno pružila ruku i svojim dlanom, lagano, poput paučine, poput daha, prekrila Vesninu šaku. Ljudi vole da ih se voli. Jednom kada je Juna to shvatila nije joj bilo jasno kako jedna tako očita istina može tako dugo ostati tajna. Samojoj sebi učinila se glupa, naivna, sebična, jer je cijelo svoje djetinjstvo bila nesvjesna da žudi za ljubavlju, svom ljubavlju, i onom koju je dobivala, i onom koja joj je bila uskraćena; ljubav, ljubav u svim oblicima, i roditeljska, i prijateljska, i ona rijetka, tjelesna. U tom trenutku, kada je osjetila Vesninu toplinu pod jagodicama svojih prstiju, Juna je razumjela da je ljudska duša sjemenka maslačka koja lebdi na toplini tuđih tijela, da živjeti, opstati, znači navigati morem ljubavi koje čovječanstvo toči iz svojih srdaca, razumjela je da je ljubavi, dobrote, topline neusporedivo više od mržnje i zla koji strše iz tog mora, oštih hridi koje režu svaku dušu koja na njih zaluta; ali jednom kada je to razumjela, postalo joj je jasno da nikada neće moći jednako voljeti sve ljude, iako se zarekla da nikada neće prestati pokušavati jednako voljeti sve ljude, pa makar, ako bude morala, osobu po osobu.

Za razliku od Andreja, Juna sanja snove koji se mogu i upravo zato moraju odgonetavati, u Juninom svijetu stvari nisu razasute nasumično, kamen na putu nije samo kamen na putu, ptica u letu nije samo ptica u letu, požar, list neobičnog oblika, kiša koja počne u točno određenom trenutku, sve su to glasovi koji tvore riječi kojima se Bog, nekakav bog, Junin Bog, bog izdašnih metafora i nepostojanja koncepta slučaja, zapravo, jedan vrlo književno pismen bog, obraća njoj i samo njoj. Ona

neprekidno nešto osluškuje: lavež pasa nosi poruku, odbačeni omot slatkisha nasred ceste koji će, budi siguran, uvijek pokupiti, možda je umrljan čokoladom, možda je blatan, ali ona će ga pokupiti i pročitati. Nikada ne znaš tko nam je to stavio na put. Nikada ne znaš, doista, kaže Juna, iako ona zna, ona vjeruje da zna.

A Andrej? Za njega je jedini blagoslov u neznanju. I ako ima boga, njegov glavni dar čovječanstvu jest nedostatak znanja, da oni koji se s neznanjem ne mire, neznanje imaju kao putokaz prema znanju, a oni koji ne žele znati, da imaju mir.

„Ovaj put je stvarno.“

„Vidjela si?“

„Da.“

„Majku Božju? Djevicu Mariju? Bogorodicu?“

„Da.“

Tišinom je pita još jednom.

Da. Stvarno je. Tri puta potvrdi. Kao što je Petar tri put zanijekao.

„I? Šta ti je rekla?“

Ovaj je sadržaj nastao u sklopu programa You&Mi - srebrna digitalna retrospektiva umjetničkog rada Natalije Grgorić i Ognjena Rađena zahvaljujući financijskoj potpori Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske ostvarenoj putem javnog poziva za programe digitalne prilagodbe i kreiranje novih kulturnih i edukativnih sadržaja u 2021. godini.

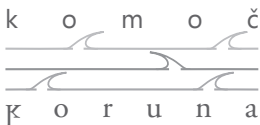

O AUTORIMA

Natalija Grgorinić i Ognjen Rađen rođeni su u Puli (1974.) i Slavonskom Brodu (1975.). Pišu zajedno. Do sada su objavili pet romana (od kojih dva na engleskom jeziku) i dvije zbirke priča. Magistrirali su kreativno pisanje u Los Angelesu (*Otis College of Art & Design*, 2015.), a doktorirali na temi književnog autorskog suradništva u Clevelandu (*Case Western Reserve University*, 2012.). Bave se uredničkim radom te prevode s engleskog, njemačkog i talijanskog jezika. Sa svojim sinom Ljubomirom žive i rade u Istri, u Ližnjanu, gdje od 2011. godine vode Knjižnicu i književno svratište ZVONA i NARI.

JOŠ OD "KOMOČ KORUNE":

Putanje, roman, Natalija Grgorić i Ognjen Rađen

580 str.; uvez: meki s klapnama; ISBN: 9789535800101

cijena: 87 kuna/12 €

Roman *Putanje* ušao je uži izbor T-portalove godišnje nagrade za 2015. godinu čime je prema mišljenju stručnog žirija jedan od jedanest najboljih domaćih romana u tom razdoblju.

≡

Škura, škura boška, slikovnica, Ljubomir Grgorić Rađen,

Natalija Grgorić i Ognjen Rađen

46 str.; uvez: tvrdi; ISBN: 9789535800118

cijena: 70 kuna/10 €

Škura, škura boška dobila je pohvalu Nagrade "Grigor Vitez" za 2016. godinu u kategoriji dijalektalne poezije.

≡

Najbrži način da dođete do ovih naslova jest da nas posjetite na:

www.komockoruna.hr

i www.facebook.com/komockoruna/

ili da nam se javite na:

komockoruna@gmail.com

i + 385 99 232 7926

≡

KUPUJUĆI KNJIGE IZRAVNO OD MALIH
NAKLADNIKA NAJUČINKOVITIJE POTPOMAŽETE
NJIHOV OPSTANAK I OBJAVLJIVANJE NOVIH
NASLOVA DOMAĆE KNJIŽEVNOSTI.

cijena: 87 kuna /12 €

isbn 978-953-58001-2-5

k o m o č
ř o r u n a

